

ŞEYYÂD HAMZA'NIN BİLİNMEYEN BİR MESNEVİSİ

SÂDETTİN BULUÇ

XIII. yüzyıl Anadolu şâirlerinden Şeyyâd Hamza'nın, ileride başka manzûmelerinin de bulunabileceği hakkında, evvelce yapmış olduğumuz tahmin, elimize geçen bu küçük mesnevîsi¹ ile yeniden kuvvetlenmiş oluyor. Şeyyâd Hamza'nın şimdiye kadar bilinen 1529 beyitlik Yûsuf ve Züleyha mesnevîsi ile hepsi 148 beyit tutan münferit manzûmeleri² yanında, burada yayımladığımız, 79 beyitten ibâret bu yeni mesnevîsi³, düşünce ve anlatıştaki gücü bakımından, şâirin olgunluk çağının mahsûlü olduğu kanâatını uyandırmaktadır. Şeyyâd Hamza, diğer manzûmelerinde olduğu gibi, bu mesnevîsinde de yine dünyanın fâniliğini belirtmeğe çalışırken, bu defa Sultan Mahmud Gaznevî⁴ gibi kudretli bir hükümdarla yoksul bir dervişi, başka bir deyimle, madde ile mânâyı karşılaştırarak, sonunda nefesine hükmetmesini bilen dervişi varlık ve ihtişâm içindeki sultandan üstün göstermeğe çalışır.

¹ Mesnevî metnini, yazma bir mecmuadan kopmuş üç yaprak hâlinde bize verip, burada yayımlanmasını sağlayan aziz dostumuz kitapçı Râif Yelkenei'ye teşekkür etmeyi borç biliriz.

Metnin yazılı bulunduğu kâğıdın cinsi kalınca, sarımtırak renkte ve âharlıdır. Kâğıt ölçüsü 20 X 13, 5, yazı ölçüsü ise 13 X 9'dur. Yazı hareketli nesihledir. Mesnevî metninin başladığı ilk sayfa surh cetvellidir. Burada sayfanın ortasına kadar devam eden, başka bir metne âit ferağ kaydı bulunmaktadır. Sayfanın alt kısmı ise, çaprazlama çekilmiş iki çizgi ile kapatılmıştır. İşte mesnevî metni bu kısma sonradan yazılmıştır. Başlık surhledir.

² Şeyyâd Hamza'nın şimdiye kadar yayımlanmış eserleri ile ilgili bibliyografya için bk. Sâdettin Buluç, *Şeyyâd Hamza'nın lirik bir manzûmesi*, T D E D, İstanbul, 1963, e. XII, s. 139, not 1, 2, 3; M. Mansuroğlu, *Şeyyâd Hamza'nın beş manzûmesi*, Oriens, Leiden, 1957, X, nr. 1, s. 48, not 1; son olarak bk. S. Buluç, "Şeyyâd Hamza" maddesi, *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1968, XI, cüz 116, s. 497 v. dd.

³ Mesnevînin beyit sayısı, *İslâm Ansiklopedisi*'nde "Şeyyâd Hamza" maddesinde yanlışlıkla 39 olarak çıkmıştır; düzeltiriz.

⁴ Sultan Mahmud Gaznevî (970-1030), Gazneli devletinin kurucusu olup, zekâ, yiğitlik ve adâleti ile tanınmış büyük bir hükümdardı. Ömrünü daha çok savaş meydanlarında geçirmiştir. Vakit buldukça sporla da uğraşır, ava gider ve sarayında tertip ettiği meclislerde bilgin ve şâirlere ilmî, edebî mubâhaseler yaptırmağı severdi.

Mesnevî, arûzun "remel bahri"nin *fâilâtün fâilâtün fâilât* vezni ile yazılmıştır. Herhalde sonradan yapılan bir takım değişikliklerle, veznin yer yer bozulduğunu görüyoruz. Bâzan yalnız türkçe kelimeleri değil, arapça kelimeleri de arûz kalıbına uydurmak kolay olmamaktadır. Bu arada, bâzı kelimelerin yanlış tespit edildiğini de görüyoruz. Vezni düzeltmek için tarafımızdan yapılan eklemeler, köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Eser bugün tek nüsha hâlinde olduğu için, bu eklemelerin aslına ne dereceye kadar uygun olduğu hakkında bir şey söylenemez. Esâsen elimizdeki üç yapraklık metin, muahhar bir istinsah olduğundan, 13. asır Anadolu Türkçesi'nin ses ve şekil husûsiyetlerini pek taşımamaktadır. Bu durumda metni normalize ederek verirken bu husûsiyetleri de belirtmeğe çalıştık. Eldeki fotokopi ile, tesbit ettiğimiz metin birbiriyle karşılaştırılınca, aradaki farklar kolaylıkla görülebileceğinden, daha fazla bilgi vermeği gerekli bulmadık.

Yayınladığımız metnin istinsah târihi yoktur. Ancak mesnevinin başladığı sayfanın üst kısmında, ayrı bir yazı ile, başka bir metnin ferâğına âit 958 (1551) kaydına bakarak, bunu tâkip eden mesnevînin istinsah târihini de asgarî 16 yüzyılın 2. yarısı olarak kabûl etmek gerekir.

Şeyyâd Hamza, mesnevisine kısa bir münâcât ile başlayıp, daha ilk beyitlerde, Tanrıya kavuşmak için nefsi öldürmek gerektiğini belirtir. Bu ana fikir, aynı zamanda hikâyenin ağırlık merkezini teşkil etmektedir.

Sultan Mahmud, bir gün, yanında beyleri ve mahbûbu Ayâs⁵ olduğu hâlde ava giderken, temiz yüzlü, fakir bir dervişe rastlar. Selâmlaştıktan sonra, ikisi arasında dikkate değer bir musâhabe başlar. Önce sultan, bu dünyâda bir lokma, bir hırka, yersiz yurdsuz dolaşan dervişin hâli yanında, kendi göz kamaştırıcı maddî varlığı ile öğünerek, bunu Tanrı'nın kendisini daha çok sevmesi ile îzah eder; bu arada dünyadaki beyliğin esas olduğuna işâret edip, öte dünyada da cennete gideceğini öne sürerek, dervîşi hor görmeğe kalkışır. Nihâyet, konuşmak sırası dervîşe gelir. Gülümseyerek, ağır ağır söze başlayan dervîş, sultanın düşüncesizce sarfettiği bu sözleri, bir delilik eseri olarak değerlendi-

⁵ Mearevîde Sultan'ın kulu olarak gösterilen Ayâs, Mahmud Gaznevî'nin gulâmlarından olup, ikisi arasındaki muhabbet ve münâsebet, İran edebiyatında, başta Ferîdeddîn Attâr ve Sâdî olmak üzere, birçok şâirlerin eserlerine konu teşkil etmiştir. F. Attâr'ın te'siri altında kalan Gülşehrî de, *Manîka't-ı-ıtır* tercümesinde Sultan Mahmud ile Ayâs arasındaki aşkı, tasavvufî bir tarzda terennüm etmiştir (bk. Gülşehrî, *Manîka 't-ı-ıtır*, tıpkıbasım, önsözü yazar: Agâh Sırrı Levend, TDK yayınlarından, Ankara, 1957, s.236 v.d.d.)

rir. Bu dünyada, sırmalı, incili ipekliler içinde bulunan tenin, yarın mezarda nasıl çürüyüp gideceğini hatırlatır. Şâir, dervişin ağzından, öte âlemin acımak bilmeyen, korkunç çehresini acıklı bir dille anlatır. Dervişe göre, "nefis iti" 'ne uyan sultan, gerçekte onun eşeği durumdadır. Nefsini alt edip, onun sırtına binen derviş ise, gerçek sultandır. Buna göre, kişi ancak nefisine hâkim olduğu nisbette uludur. Böyle olunca, nefisini sırtında bir eşek gibi taşıyan kimseye, nasıl bey, sultan denir? Nefsini yenemeyen kişi, bey de olsa, pâdişah da olsa, aslında dervişin bindiği nefsin bir eşeği olmaktan başka bir şey değildir. Öyle ise, insanın aklını başına derip sonunu düşünmesi, maddeye düşkün olan nefse uymaması lâzım gelir. Sonra, derviş, sultan farkı, ancak bu dünya içindir. Aslında her ikisi de, sâdece dokuz arşın kefenle aynı yere gidecektir. Bu hazin âkibet karşısında gülmek değil, ağlamak gerekir. İşte gerçek durumu bilerek bu dünyada ağlayan, öte dünyada gülecektir. "Ölmeden evvel ölünüz" sözünün ifâde ettiği mâna ise, daha bu dünyada nefsi öldürmekten ibârettir. Zîra, Tanrı'ya, rahmete kavuşmak, ancak bununla mümkündür. Bu tasavvur daha çok mutasavvıfların "fenâ-fi'llâh", yâni kendi nefisini Tanrı'nın zâtında yok etmek, başka bir deyimle, kendi benliğinden geçmek prensibine dayanır. Manzumenin sonunda, şâirin, "Şeyyâd Hamza, başkasına bakma, sen seni gör" şeklinde kendi kendisine yaptığı tavsiye, üzerinde ayrıca durulmağa değer niteliktedir. Buna göre, ilâhî varlığa, gerçek mânâsı ile huzûra erişmek için, insanın bir yandan kendi nefsi ile savaşıp onu yenbilmesi, bir yandan da kendi şahsiyetini bir bütün olarak kavrayacak şekilde davranması gerekmektedir. Burada mühim olan, gerek Doğu, gerekse Batı felsefesinde ehemmiyetli birer mesele hâlinde ele alman bu iki düşüncenin, 13. asırda Yunus Emre ile birlikte, Şeyyâd Hamza gibi Anadolu şâirlerince açık ve güzel bir dille terennüm edilmiş olmasıdır.

Manzumenin sonuna vezni eklendikten sonra, ayrıca bu didaktik hikâyeden faydalanılarak, dinî bir öğütle, varlıklı olanın zekât vermesi gerektiği telkin edilmek istenmiştir.

Mesnevînin yukarıda hülâsa ettiğimiz muhtevâsını en güzel şekilde dile getiren şâirin kendisidir. Sözü Şeyyâd Hamza'ya bırakalım.

Hazā dāsitan-i Sultān Maḥmūd.

- 1 Allāh adıyla dilümüz açalum,
Hem bu dünyā sözlerinden geçelüm.
- 2 Tañrı adıyla söze başlayalum,
Kāfiri taşlar-ile taşlayalum.
- 3 Tañrı adıyla işi tutsa kişi
Kamudan artuğ gele herbir işi.
- 4 Şol kişi kim nefsin öldürmiş-durur,
Kendüzinden Tañrıyı görmiş-durur.
- 5 Nefsümüzdür Tañrıdan bizi kıoyan,
Nefsi öldür, rahmete tırma boyan.
- 6 Bir hikāyet eyleyem, diñler-iseñ, 1 b
Cān kıulağın tıtuban añlar-iseñ.
- 7 Evvel zamān bir pādīşāh var-idi,
Şāh Maḥmūd idi pes anuñ adı.
- 8 Dīn içinde hayfı, zulmı yoğ-idi,
Şüreti görklü ve kıulı çoğ-idi
- 9 Bir Ayās adlu kıulı hem var-idi,
Kamusından anı yeğ sever-idi.
- 10 Şāh Maḥmūd bir gün ol begler-ile,
Ava bindi hem Ayās dağı bile.
- 11 Oğrayu geldi yoh bir dervīşe,
Diñle imdi, ne dēğ añā, iy paşa.
- 12 Şiireti gökçek idi ve hırka-püş,
Sözleri şirīn, laṭīf [ve] kıatı hoş.
- 13 Göricek sultān, selām vērđi añā,
Deđi : “Dervīş, bir sözüm vardur saña”.
- 14 Dervīş eytdi kim : “şahā, söyle sözün,
Kim bile, ne añladı bizden özün ”.

3 a — işi tutsa kişi : kişi tutsa işi Y (= Yelkenci metni)

7 a — zamān : zamānda Y

7 b — Şāh : Sultān Y

10 a — Şāh : Sultān Y

- 15 Sultân eydür : “sen mi begsın, yohsa ben ?
Bir ola mı bu ikimüzdegi cân !
- 16 Hâk katında kanımız yegrek ola ?
Yegrek oldur, dünyede ol yeg ola”.
- 17 Dervîş eydür : “neçe dedün bu sözi,
Yeg görüp kendüni, hór gördün bizi”.
- 18 Sultân eydür : “Hâk bizi yegrek sever,
Anuñ-içün verdi çok māl [u] tavar.
- 19 Dağı her ne dilesem baña verür,
Uşda seni ayruğa dilendürür.
- 20 Ben kimi sever-istem güldürürem, 2 a
Her kime hışm eylesem öldürürem.
- 21 Dağı baña hoş geleni kıluram,
Biñ kulum var, kur kuşaklı bilürem.
- 22 Bunlaruñ her birinün başında tãc,
Vermeyem gelür-ise Rümduñ harãc.
- 23 Dağı nesic, kemhã, atlas geyerem.
Dürlü dürlü tãmelerden ben yerem.
- 24 İleyümde çağırur çavuşlarım,
Yazılarda keklik olur kuşlarım.
- 25 Gey kılıçlar taqınuram belüme,
‘Askerüm çok, yağı gelmez elüme.
- 26 Kamulardan arta turur atlarım,
Tağ içinde geyik avlar itlerüm.
- 27 Dürlü dürlü atlara ben binerem,
Beglerümü göricek sevinürem.
- 28 Gelünüz! deycegez yüz biñ gelür,
Ne der-istem dedüğüm ol dem olur.
- 29 Hân-gāhumdur [benüm] mescid ulu,
Eylemişem içi dervişler tolu.

23 a — nesic : nāsih Y

23 b — tãmelerden : ta‘amlardan Y

26 a — arta : erte Y

28 a — Gelünüz : Gelün Y / deycegez : deyucegez Y

29 a — Hân-gāhumdur : Hāne-gāhumdur Y

- 30 Şeyh, zâhid, müftî, müderris, hâcî.
İşbular kıamusı baña du'acı.
- 31 Ol kıamunuñ ğıdâsı benden-durur
Sen fakırsın, kimse senden ne görür!
- 32 Bir yerüñ yok, hasta olsañ yatasın,
Kimseneñ yok, gelüp anda yetesin.
- 33 Cümle vakıtda yedüğündür şadaқа,
İki gözün ayruқ eline baқа. 2 b
- 34 Kıapudan kıapuya dilenmek işün,
Tañrı dâyim akıdır gözden yaşuñ.
- 35 Seni sevse, saña dağı veredi,
Ne dilerseñ, elün aña ęredi.
- 36 Sevdi beni, dileğüm vardi bugün,
Hem yarın uçmaқ dağı benüm için.
- 37 İşbu durur saña sözüm, ęy ulu,
Sözümü añlamayandur gey delü".
- 38 Çün tamâm ętdi ol demde şâh sözün,
Gör, ne der derviş dağı azın azın.
- 39 Gülüben derviş der ki : "ęy paşa,
Pâdişâhsın, 'aқluñ eksükdür neşe.
- 40 Altunuñ çok, pâdişâhlığüñ ulu,
Söylemez söyledüğüñ sözi delü.
- 41 Neçe sultânsın ki nâ-ma'қül sözün,
işbu beglerden utanmaz mı özün!
- 42 Hiç bilür misin ki nedür dedüğüñ
Ağudur, şekker degüldür yedüğüñ.
- 43 Nağ [u] nesic bezedüğüñ tenlere
Emr edeler ki yeğe ilanlara.

30 a — Şeyh : Şeyh-i Y

30 b — İşbular : Y İşbularuñ / kıamusı : kıamu Y

32 b — Kimseneñ : Kimseñ Y

35 a — veredi : vereydi Y

38 a — ol : o Y

42 a — nedür : ne der Y

42 b — şekker : şeker Y

43 a — Nağ : Nâğ-ı / nesic : nâsiğ Y

- 44 Yılan, çıyan, 'akreb üşe tenüñe,
Eydeler kim bakmaz-idüñ cânuna.
- 45 Dilüñ-ile tatlu sözler der-idüñ,
Ağzuñ-ile tatlu ni'met yer-idüñ.
- 46 Cümle a'zân toprak olup çüriye,
Dört yañadın kırt [ve] kuş seni yeşe.
- 47 Sinde yarın kamu saña üşeler, 3 a
Her biri biñ kişiçe durişeler.
- 48 Kimse hükmün tutmaya anda senün,
Tar gelmezse 'acab dur[ur] sinün.
- 49 İlteler seni süriyü süriyü,
Komayalar kim varasın yöriyü
- 50 Tañrı[ya] senden gile eyleyeler,
Her ne kim etdüñ, Hağa söyleyeler
- 51 Hağ ta'ālā zebāniye buyura,
Her birisi dört yanuñdan od ura.
- 52 Kaynayaşın zift, kañrānda müdām,
Demeyeler kelbsin, yoksa adamı.
- 53 Yeşesin ğıslını hem zağğüm-ile,
İçesin şadid hamim-ile bile.
- 54 Çağırasın, kimse olmaya meded,
Aşşı kılmaz anda ata [ve] veled.
- 55 Altun u gümüşün ola ejdehā,
Hağa baksañ, hāsıl olan ud ola.
- 56 Gicigü[nü]ñ koğısından yanuña,
Kimse gelmez geçe gündüz cânuña.
- 57 Şunı añup 'akluñı der başuña,
Neşe bugün hoşnüd olduñ aşuña !

44 — Hem mâna, hem de vezin bakımından bozuk olan bu beyit, sonradan ilâve edilmiş benziyor.

46 b — yañadın : yañadan Y

47 a — Sinde yarın : Yarın sinde Y

47 b — durişeler : dervişler Y

50 a — Tañrıya : Tañrı Y / gile : gele Y

54 a — anda : orada

56 a — Gicigüñüñ : Gicigüñ Y

56 b — geçe : geçe vü Y

- 58 Şöyle zebûn eylemiş nefsün seni,
Saña binmiş, sen görimezsın anı.
- 59 Dürlü güç işleri saña buyurur,
İşlemez-iseñ seni bir kaç urur.
- 60 Nefsün iti saña binmiş dün ü gün,
Sen ne sultānsın, ite olduñ zebûn !
- 61 Bizi gör kim binmişüz nefsümüze,
Yöridürüz tağ u taş, dere geze.
- 62 Gāh binerüz nefsümüze, gāh yayağ, 3 b
Issılarda baş açuğ, yalm̄ ayak.
- 63 Gāh şusuz, gāhi yalm̄, gāh aç
Korkısından istemez bāc u ħarāc.
- 64 Zehlesi yoğ bize bir söz demege,
Karnı acar, arpa bulmaz yegege.
- 65 Issı, şovuk kamu üstinden geğer,
Şöyle kim miskīn olup bizden kaçar.
- 66 Nefsi biz bizden komazuz gitmege,
Kaşđ ederüz aña cefā etmege.
- 67 Zire kim eşegümüzdür, binerüz,
Şanma kim bir lağza andan inerüz.
- 68 Azuğumuz kendümüzi götürür,
Şanma kim bir lağza epsem oturur.
- 69 Çünki bize nefsümüz eşek ola,
Pes eşegi götüren ne beg ola !
- 70 Nece kim işbu elün sen begisin,
Mañide eşegümüz eşegisin
- 71 Çünki budur, ħaluñi bilmez misin ?
Şoñuñi fikr, öğüñi dermez misin ?
- 72 Ne görürsin kendüzüñi pes ulu,
'Ağhmı der, sen seni gör, ey delü !
- 73 Gerçi kim' derviş, kimi sultān durur,
Kamumuzun varduğı bir yer durur.

58 b — görimezsın : göremezsin Y

60 a — dün ü gün : dün-i gün Y

68.b — acar : açır Y

69 a — nefsümüz : nefsimüz Y

73 a — kimi sultān durur : selātinler durur Y

- 74 Baña dağı toğuz arşun bir kefen
Saña dağı olisar durur hemen.
- 75 Çün şon ucı 'âkıbet ölmek gerek,
Ağlayalum, bize ne gülmek gerek !
- 76 Ağlayanuñ şon ucı gülmek-durur,
Neçe kim dirlik şonı ölmek durur.
- 77 Dirliğünde sen dağı bu sözi tut,
Kim deñildi : "mütü kable en temüt".
- 78 Şeyyâd Hamza [sen] sözi uzatmağıl,
Sen seni gör, ayruğı gözetmegil.
- 79 *Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât*
Mâlı olan kişiye lâzım zekât.

METİNDE GEÇEN BÂZİ KELİME VE ŞEKİLLERİN KARŞILIKLARI

- ae- : acıkmak.
ağū : zehir.
anda : oraya, orada.
arta tūr- : artıp durmak.
artuq : fazla, üstün.
aşşı kııl- : fayda vermek, işe yaramak.
ata : baba.
aṭlas (a) : düz ipek kumaş.
ava bin- : ava gitmek üzere ata binmek.
ayruq : başkası, başka, gayrı.
azın azın : azar azar, ağır ağır.
bāe (f) : vergi.
bile : birlikte, berâber.
biñ kişiçe : bin kişi gibi, bin kişinin yapabileceği kadar.
bir ol- : eşit olmak, denk olmak.
boyan- : uzanmak.
buyur- : emretmek.
cān kulağın tūt- : can kulağı ile, dikkatle dinlemek.
çağır- : bağırarak, haykırmak.
dahı : da, dahi.
dil aç- : söze başlamak.
dirlik : hayat, yaşama.
diyişgeç : deyinince.
dün ü gün : gece gündüz.
dünyā sözlerinden geç- : dünya ile ilgili sözleri terketmek.
dürüş- : gayret göstermek, uğraşmak.
ejdehā (f) : ejderha.
eli ır- : erişmek, nâil olmak.
epsem : sâkin, susmuş.
eyt- : söylemek, demek.
gey : iyi, pek, çok.
geze : gezerek, dolaşarak.
ğışlın (a) : cehennemde yetişen bir ağacın meyvası.
gicik : uyuz.
gile (f) : şikâyet.
gökçek : güzel.
göricek : görünce.
görklü : güzel.
gözetmegil : gözetleme ! göz önünde tutma!
gülüben : gülerek.
hamīm (a) kaynar su.
hān-gāh (f) : tekke, ibâdet yeri.
harāc (a) : müslüman olmayanlardan alınan vergi.
hayf (a) : zulüm, kötülük.
hırka-püş (f) : hırka giymiş.
hışm eyle- : öfkelenmek, kızmak, hidetlemek.
hikâyet eyle- : hikâye anlatmak, hikâye tertip etmek.
hüş geleni kııl- : hoşuna gideni yapmak.
hükūm (a) : emir, buyruk.
ılan : yılan.
ıssı : sıcak.
ışbular : işte bunlar.
iley : ön, yan.
ilt- : iletmek, götürmek.
kamu : hepsi; bütün, hep.
kanqı : hangi.
kat : yan, nezd, huzûr.
katı : çok, pek.
kemhā (f) : çiçekli ipek kumaş.
kendüzi : kendisi.
kimsene : kimse.
kır kuşaklı : kuşaklı.
koy- : alakoymak, ayırmak, uzaklaştırmak.
meded ol- : yardımcı olmak, yardım etmek.
mütü kable en temüt (a) : ölmeden önce ölünüz.
müdām : sürekli, devamlı olarak.

nah (f) : sırma işlemeli bir cins diba. (*Codex Cumanicus*'da da geçen bu kelime için bk. Davoud Monchi-Zadeh, *Das Persische im Codex Cumanicus*, Uppsala, 1969, s. 157).

nâ-ma'kül (a) : akla uygun olmayan, saçma ; aptalca.

nefsin öldür- : nefsini öldürmek, dünya istek ve heveslerinden geçmek, benliğini yok etmek.

nesîc (a) : inci işlemeli bir çeşit sırmalı dîba ; (*Codex Cumanicus*'da da geçen bu kelime için bk. Davoud Monchi-Zadeh, *Das Persische im Codex Cumanicus*, Uppsala, 1969, s. 157).

neşe : nasıl, niçin.

neçe : nasıl.

od ur- : ateş salmak, ateşlemek.

oğrayu gel- ; tesâdüf etmek, rastlamak.

ol : o.

olısar durur : olacaktır.

ög : akıl.

öz : kendi.

pes (f) : sonra, hâsılı, o halde, öyle ise.

Rûm (a) : Anadolu.

şadîd (a) ; irinli su.

sin : mezar.

şon ucı : nihâyet, sonunda, sonu.

şüret (a) : yüz.

süriyü süriyü : sürükleyerek, sürükleye sürükleye.

tar : dar.

tavâr : hayvan, yük ve binek hayvanı.

tu'me (a) : rızık ; yiyecek, azık.

uçmak : cennet.

ur- : vurmak.

ut- : utanma, mahcupluk.

uzatmağıl ; uzatma !

üş- : üşüşmek.

var- : gitmek.

yağı : düşman.

yalıñ : çıplak.

vañadın : yandan, taraftan.

yayağ : vaya, yayan.

yazı : ova, kır.

yeğ : iyi, daha iyi, üstün.

yeğ gör- : üstün görmek.

yeğrek : daha iyi, daha üstün.

yet- : erişmek, ulaşmak.

yoğsa : yoksa.

yöriyü : yürüyerek.

zâhid (a) : dünya zevk ve heveslerinden elini çekip, kendini aşırı derecede ibâdete vermiş kimse, sofu.

zakğüm (a) ; cahennem ağacı ve bunun, cehennem ehlinin gıdâsı olan meyvası.

zebün eyle- : zayıf ve kudretsiz hâle düşürmek, hükmü altına almak.

zebün ol- : âciz, zavallı duruma düşmek.

zehle (f. zehre) : cesâret.

zîre ; zîra.

zulm : hakkı inkâr etme, küfür.

تمت بعون الله تعالى حسان التوفيق وصلى الله على سيدنا محمد والى اجمعين وقد وقع
 في ثامن الضحى شهر جمادى الاخر من شهر ربيع الثاني سنة ١٢٧٠ هـ من تحريرها
 الكتاب الشريف المبرور عن يد عبد الصغى الخفيف المحتاج الى رحمة الله تعالى محمد
 بن احمد صاحب الكتاب محمد بن محمد بن غفر الله له ولوالديه ما اخرج
 المومنين من المؤمنين والمسلمين على الاموات من اولادهم

الراعى والمحدث العالمين

هَذَا دَاسْتِيَانِ سُلْطَانِ مُحَمَّدٍ

اللَّهِ آدِيلَه دِلُونِزِ اَجَلُونِزِ	هَمْ نُونِ يَا سُرُونِ دِنِ كِيَلُونِزِ
تِكُرِي آدِيلَه سُوْزَه بَشَرِيَلُونِزِ	كَافِرِي طَشَلَارِه طَشَلَارِيَلُونِزِ
تِكُرِي آدِيلَه كَشِي طُوْتِسَه اِسِي	قُوْدِنِ اَز نُوْقِ كَلَه هَزِي اِسِي
شُوْر كَشِي كَم تَقِيْقِ الدُرْمِيْدُرِ	كَدَرِيْدُنِ تِكُرِي كُوْرْمِيْدُرِ
نَشُوْرِيْدُرِ دُرْمِيْدُرِ نِي اُوْيَا	نَقْصِي الدُوْر حِشْتَه طُوْر مَجَلُوْنِ

هر که خشم الیخ الذوددوم
 بیک قوم و او بود خوشایند
 و دریم کوردیسه زودن خرج
 دد لودد زو طماندین بیری
 یاز زده گلک او لوز قوشکم
 عسکریم چون باغی گل لوزمه
 طاع ایچده بیک او گرانلاریم
 بکرومی کورجک ساونورم
 نه دویسم دیکوم اولدم اولور
 الیشیم ایچ ددویشک و طلو
 اسولادن قوبکا دعای
 سن فقیرین کینه سندن نه کور
 کینک بون کلوب اندک تاسین

بیک سوزشم کولدوریم
 دین کاخوش کلایه قیلوریم
 بوندروک هر بونک باشدن تاج
 دخی نایخ کینما اطلاق کیریم
 الیمده جاغرز جاوشکروم
 کینچلر طاقوریم بیلومنه
 قورکدن ایزته قوردر اللوم
 دز لودد زو اولاره بونبادم
 کلک دین چکریوز بیک کوز
 خانه کاهمزد مسجد اولور
 شیخ زاهد فقی مددین حاجی
 اول قاسمک عداسی بیدندور
 بزی بیک بون خسته اولسک ایچ

هزیری بیك كینجه دوز بیلر	یادرین سنده قوسکا او شه لر
طاز کلرینه عجب دینک	کینه حکمت طوغیه انده سندن
قومیا لرکم و داسن بوریو	التارینی سوریو سوریو
هرنیم ایدک حقا سونلر بیلر	تکر سندن کله ایلا بیلر
هر برسی دوتیا نکلده او اورد	حق تعالی ذباینه بیور
دیماکر کلب سن یوقه آدم	قیاسین زفت فطرانده مدام
ایچاسین صدید حیمه بکه	یاسین غنیه هم ز قومه
اصی قیلر اوردده انا ولد	جاغراسین کینه اولماه مده
خلقه بفسک حاصل اولن اولده	التون کومشک اوله ادها
کینه کلر کجه و کد نر جانکا	کیجا مک قوقندن یا نوکا
پینه بو کون خشنود اولدک انکا	شوننی کو بفقول دیربانکا
سکا بئیش سن کونا امسین انی	شوبله دون ایلیش نضک سی
اشلا ز سیک سی نر قاج او رور	دز لو کوچ اشکری سکا بیوزر
سن نه سلطانن ایتیه اولد لور	نفسک ایتی سکا بئیش دون کون
بوددور دز طاع طاش دزه کزه	بیزی کوریم نیشور قسومزه

جَان قَلْبِ غَن طُؤُون اَكَلارِ سَنَك	بِر حِكَا بَت بِلِيم دِكَلارِ سَنَك
سُلطان مَحْمُود اِدِي بَس نَك اِدِي	اَوَّل رَعْمَانِه بَر يادِ سَاهِ وَا رِدِك
صُورَتِي كُور كُور تُو بِي جُو غِدِي	دِين اِحْنَدِه حَيْفِ طَلِيم تُو غِدِي
قَامُ سِنْدَن اِنِي يَك سَو اِرِدِي	بَر اِياس اَدَلُوقُ بِي هَمَر وَا رِدِي
اَو هَبْنِدِي هَم اِياس دَخِي بِلَه	سُلطان مَحْمُود بَر كُون اَوَّل بَكَلِدِه
دِكَلَه اِنْدِي نَه دِير اَكَا اِي بَسَا	اَو غَر يُو كَلْدِي يُولِي بَر دَر وِيشَه
سُرُورِي شِرِن لَطِيف قَاتِي خُوش	صُورَتِي كُور جَك اِدِي وُخْرَه بُو شِن
دِدِي دَر وِيش بَر سُوْرَم وَا رِدِك	كُور جَك سُلطان سَلَام وِرْدِي كَا
كِيْم بِلَه نَه اَكَلْدِي بَر دَن اَوْرَك	دَر وِيش بِنْدِي كَم شَر هَا سُوْبِلَه سُوْرَك
بِر اَوْلَا بِي بِي اِكْمُوز دِكِي جَان	سُلطان اِيْدَر شَر بَكْسِن بَحْسَبَن
بِكْرَك اَوْلَدَر دُيْنَه اَوَّل بَك وِلَه	حَق قِنْدَه مَقْوُوز بِكْرَك اَوْلَا
بَك كُور وِيش كِنْدِي خُوز كُور وِيش	دَر وِيش اِيْدَر بَحْجَه دِدِك بُو شِن
اَو بَك بِي بِي وِرْدِي جِي مَالِ طُوار	سُلطان اِيْدَر حَق بِي بِي بَكْرَك سُوْر
اوشن سِي اَبْر وُغَه دِيلَنْدَر	دَخِي هَر نَه دِيلِيم بَكَا وِرْدَر

<p> اکی کوزک ایزق ایسه بقه تگری دایم ایدن کوزدن باشک نه دوشک اولک اگا اوردی هم یازن اوچن دخی بنومر ایچون سوزنی اکلر سندرگی اولی کورنه دیرده دوش دخی اوزانن پادشاهین عتک اکلدر نیشه سوزنیز سوزیلد وکک سزی دوی ایشوبکلردن او تخری اوزک اغود و شکره کولدر پید وکک امرایک لزه بیایلانلره ایدر کزیم باقر پدک جانو کا اغر کله طلو نعت بیر دک دوت کادان قوردوش بی بی </p>	<p> جخله و قده یلر کولدر صدقه فانی دقا قاپویه دلتک ایشوک سنی سوسه سکا دخی ویریلدی سودی بی د لکومور دی بی ایشودر زکاسوزمان اولو چون تمام ایدی اوردن شاهین کولن در دوش دیر که اری بش التولک چوق پادشاهیلک اولو بیجه سلطانین که نامحقول شرک هیچ بلورن سن که ندر دیدکک ناخ ناخیخ نزه دوشک شکره یلان چیان عقرب اشته نوکا دیلوی کله طلو سوز لردیر دک جخله اغضاک طبراق اولنج خور دی </p>
---	--

استورده باش احوال بالک این	گاه بنار ز قشور گاه بیاق
نور قسندن اینمز باخ خراج	گاه مونسر کاه این گاه آخ
فردی اجراه بولر	ز غلی بوق بزه بسوز دحکا
بندکم مسکین اولی پیردین	ای صوق قواستندن کجر
فصد ادا اوز اگا حفا ائکا	نفس نرزدن قومارز کفکا
صحه کم بر لحظه ائدن اینر	زیره کم اشکو مردد بینر
صحه کم بر لحظه ائتم اوئور	از غوسر کذ موزی کوئور
بیر اشکی کوئورن نه بت اوله	جوتکه بزم قشور اشک اوله
معینه اشکو مر اشکین	بیجه کم اشوالک سن باکین
صوکو کی فکر او کوکو ددغزین	جوتکه بودنر حالو کی بلینین
عقلکی دیر سن سنی کورای او	نه کورن سن کذنر کی بس اولو
فاموشک واردی بیزردد	کرچیکم دزویش سارینلرد
سکادخی اولسر دیر همان	بکادخی طغوزر اوشون برکن
اغلیالم بزه نه کومک کرک	جون صون اوچی عاقبت الکر
تیکیم دذ لک صوکی املک دوز	اغلیالمک صون اوچی کولدد
کیم دلهدی موثوا قبل ان عوت	دذ لکوکنه سندعوه سنی طوت
سن سنی کور اینرخی کور عمل	شاید حمزه سوزی اوز عطل
مال اولن کیشیه لازم ذکوة	فاعلات فاعلات فاعلات

بیت